

ВІДГУК
офіційного опонента

**д.е.н., доцентки, завідувачки кафедри обліку і оподаткування
Херсонського державного аграрно-економічного університету**

Скрипник Світлани Валентинівни

**на дисертаційну роботу аспіранта кафедри обліку і оподаткування Ню
Лічена (Niu Lichen) на тему «Управління розвитком сімейних фермерських
господарств в умовах трансформації економіки» (англ. «Management of the
development of family farms in the context of economic transformation»),**

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 07 - управління та адміністрування за спеціальністю

073 - «Менеджмент»

1. Актуальність теми дослідження.

У процесі швидкого розвитку економіки, інноваційний механізм управління сільським господарством, підтримка функціонування сімейних ферм сприятимуть ефективності, здійсненню широкомасштабного, інтенсивного сільськогосподарського виробництва та отриманню економічних вигід.

В умовах сьогодення, якісна організація управління виступає важливим чинником сприяння розвитку будь-якого господарюючого суб'єкта. В якості сучасного предмету управління, сімейні ферми відіграють дуже важливу роль у розвитку аграрного сектору. Оптимізація їхнього розміру допоможе ефективно реалізувати розподіл окремих складових наявних ресурсів, що відповідає поточним потребам і цілям політики сталого розвитку окремої країни. Сімейна ферма виступає ефективною організаційною формою сприяння агроорієнтованому, інтенсивному, професійному, широкомасштабному та сучасному менеджменту в сфері сільського господарства. На підставі багаторічних досліджень, вченими (в т.ч. китайськими) обґрунтовано, доведено вагомість внеску сімейних ферм в аграрну сферу економіки окремих країн,

визначено, що вони виступають типовими представниками та, безумовно, незамінною компонентою для сприяння розвитку галузі сільського господарства.

Відповідно, незважаючи на численні наукові доробки китайських та зарубіжних вчених із зазначеної проблематики в науково-методичному, методологічному та практичному плані виникає необхідність проведення подальших досліджень. За таких умов дисертаційна робота Ню Лічена є своєчасним, актуальним, науковим дослідженням.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Наукові дослідження дисертаційної роботи проводились відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету в межах теми «Теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації формування та аудиту обліково-звітної компоненти управління підприємств (установ, організацій) в транспарентних умовах інноваційної економіки» (номер держреєстрації 0122U001378). Слід підкреслити, що особистий внесок автора, який полягає в дослідженні характеру розвитку сімейних фермерських господарств та сучасного стану їх фінансування, запропоновано методичний підхід до аналізу факторів, що впливають на вибір каналів реалізації сільськогосподарської продукції в середовищі «Інтернет+».

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на конференціях, семінарах, нарадах, серед яких найвагоміші: Practical Problems and Prospects of Accounting, Analysis and Control Development in Social-Oriented Enterprise Management System: Proceedings II - Ukrainian Conference on Science and Practice. (Poltava, 23 April 2019); 3rd International Scientific and Practical Conference "21st Century Management: Globalization Challenges": collection of scientific papers / edited by I.A. Markina. - Poltava: LLC "Simon", 2019; Entrepreneurship in the agricultural sphere: global challenges and effective management: 1st International Scientific and Practical

Conference (February 12-13, 2020), Zaporizhzhia: ZNU, 2020; XI International Science Conference «Implementation of modern science in practice», November 29 – December 01, 2021, San Francisco, USA; VII International Scientific and Practical Conference of young scientists and students: theses of reports, Dnipro, April 14, 2021; the 37th International Business Information Management Association (IBIMA), May 30-31, 2021, Córdoba, Spain.

Запропоновані в дисертаційній роботі елементи наукової новизни розкривають мету і завдання дослідження. Ознайомлення зі змістом дисертації, наукових праць дає можливість виділити конкретні результати, що мають наукову новизну.

Одним із значущих результатів опонованої дисертації, що має наукову цінність, є вперше, за допомогою окремо сформованої платформи, запропонований до запровадження механізм інтернет-краудфандингу для фермерських господарств, який складається з окремих етапів: створення спеціалізованої платформи, ініціювання і презентація проекту, підбір зацікавлених інвесторів, освоєння інвестицій, визначення фінансового результату та сприятиме розширенню каналів збуту, вирішенню труднощів фінансування відповідних виробників сільськогосподарської продукції.

Слід відзначити розроблені у дисертації Ню Лічена методичні засади проведення аналізу факторів, що впливають на вибір каналів збуту сільськогосподарської продукції в середовищі «Інтернет+» з використанням моделі логістичної регресії сформованої на підставі фактичних даних отриманих шляхом анкетування.

Викликає певний науковий інтерес авторський підхід щодо поглиблення теоретичних основ менеджменту фермерських господарств шляхом диференціації, уточнення та систематизації термінологічного апарату управління розвитком сімейних фермерських господарств, зокрема, інтерпретації поняття «сімейне фермерське господарство», яка, на відміну від існуючих тлумачень, означає основну виробничу одиницю, членів сім'ї – як основну робочу силу, сільськогосподарський дохід – як основне джерело,

використовує власні або набуті землі для відповідних масштабів спеціалізованого, товарного, соціально спрямованого сільськогосподарського виробництва.

Заслуговує на увагу подальший розвиток запропонованої багаторівневої системи управління розвитком сімейних ферм в Китаї, що дозволило, з врахуванням світового досвіду, імплементувавши інформатизацію в якості важомої її компоненти, визначити особливості функціонування даної складової сільськогосподарського виробництва на перспективу: державне регулювання, отримання соціальних послуг, обіг сільськогосподарських угідь, освіта фермерів, пошук джерел фінансування, побудова власного бренду.

Певну значущість має запропонована система підготовки сімейних фермерів через запровадження режиму навчання «подвійний учитель», що поєднує в собі онлайн-навчання з офлайн-консультуванням та сприяє оптимізації зворотного зв'язку, підвищенню навчального ефекту, фахової компетенції як фермерів, так і викладацького складу через поєднання теорії з практикою у навчальному процесі та виробництві.

Науковий інтерес становить запропонована дисертантом стратегія формування землекористування фермерських господарств, реалізація якої сприятиме: стандартизації процедури передачі землі відповідно до діючого законодавства, посиленню публічності політики та правил передачі земель у сільській місцевості, створенню та вдосконаленню системи фінансового обслуговування сільськогосподарських земель, посиленню інформаційної служби посередницьких організацій, підвищенню конкуренції при запровадженні ринкового механізму обігу земель.

Організаційно-практична компонента збути сільськогосподарської продукції сімейними фермерськими господарствами на основі функціонування «WeChat group» в умовах інтернет продажу є стратегічним пріоритетом.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявленні та обґрунтуванні науково-методичних та практичних зasad, новому розв'язанні наукової проблеми, висуненні комплексу науково-обґрунтованих положень щодо ефективного функціонування сімейних фермерських господарств в умовах трансформації економіки.

Поєднуючи теорію з практикою та застосовуючи стратегію цієї роботи на практиці для каналів продажу сільськогосподарської продукції, була створена онлайн-група закупівель, яка допомагає сімейним фермам продавати сільськогосподарську продукцію та збільшувати їхні доходи. Підписано груповий план купівлі WeChat і угоду з сімейною фермою «Нонгл». Цей проект був схвалений бізнес-асоціацією WeChat міста Сіньсян, провінція Хенань, номер заявки на проект: 4120200215, і був затверджений 01.01.2020 р.

З січня 2022 року по теперішній час за системою навчання «Подвійний вчитель» було проведено п'ять тренінгів для фермерів із 82 підсесіями, на яких навчаються понад 2300 нових професійних фермерів. Автор брав участь у розробці та навчанні системи навчання «подвійного вчителя», сприяючи підвищенню всебічної якості сімейних фермерів.

5. Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації.

Опубліковані за результатами дослідження наукові праці містять достатньо повне викладення основних результатів дисертації. Наукові положення дисертаційної роботи Ню Лічена опубліковано у 16 наукових працях, в тому числі: 5 статтях у фахових наукових виданнях України, з них 5 включено до міжнародних наукометричних баз даних; 1 окремому розділі у міжнародній колективній монографії; 2 статтях в періодичних виданнях інших країн, що входять до науково-метричної бази даних Scopus, Web of Science (у тому числі 1 стаття у виданні, віднесеному до третього квартилю (Q3), за класифікацією SCImago Journal i Country Rank); 1 статті опублікованій в наукових періодичних виданнях інших

країн ОЕСР; 7 тезах у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 8,83 друк. арк., з котрих 7,15 друк. арк. належить особисто автору.

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертаційного дослідження:

1. Niu Lichen, Oleksandr Nazarenko, Junmin Chen and Zetao Hu (2021). Innovation and selection of family farms' marketing channels in Henan Province under the "Internet+" environment. *Innovative Marketing*, 17 (4), 132-145. doi:10.21511/im.17(4).2021.12 (Scopus & Web of Science).
2. Stoyanets, Nataliya, Hu, Zetao, Chen, Junmin and Niu, Lichen (2020), "Managing sustainability development of the agricultural sphere based on the entropy weight TOPSIS model", *International Journal of Technology Management & Sustainable Development*, 19:3, pp. 263–278, [Online] available at: <https://www.ingentaconnect.com/contentone/intellect/tmsd/2020/00000019/000000003/art00002>, doi: https://doi.org/10.1386/tmsd_00026_1 (Scopus & Web of Science).
3. Lichen Niu, Nazarenko O., Zetao Hu, Yanjun Fu. Research on Crowdfunding Strategies of Family Farms in China. *Proceedings of the 37th International Business Information Management Association (IBIMA)*, May 30-31, 2021, Córdoba, Spain, p 9353-9359, [Online] available at: <https://cutt.ly/1IIkaA7> (Журнал зарубіжних країн - членів ЄС або ОЕСР).
4. Niu Lichen. Organizational and economic aspects of land use in agriculture of china. *Agrosvit*. 2019. No. 11. P. 65–73. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.11.65
5. Niu Lichen, Research on economic component of dynamic mechanism of the formation of a family farm in china, *Ekonomika ta derzhava*, 2020, vol. 2, pp. 131–136. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.2.131
6. Niu, Lichen, Hu, Zetao, Modern aproaches to the assessment of ways of development of family farms in the henan province of the people's republic of china. *Efektyvna ekonomika*, 2020. vol. 9 .DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.150.

7. Niu Lichen. Management aspects of the research of the relationship of scale and efficiency of family farms in Henan province. *Internauka*, Issue12 (56) / 2021
<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12>

8. Nazarenko O., Niu Lichen. Current status and prospects of the development of the information component of family farm management in China, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 2022. vol. 17-18, pp. 40–45. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.17.49.

9. Niu Lichen, Analysis on necessity and feasibility management of agricultural products brand building in family farms. *Modern Aspects Of Science, 22-th volume of the international collective monograph*. 2022. PP.89-102

Наукові праці, які підтверджують апробацію матеріалів дисертації:

10. Niu Lichen. Scientific and practical aspects of the influence of property right on economic indicators of agricultural land use in China. "Practical Problems and Prospects of Accounting, Analysis and Control Development in Social-Oriented Enterprise Management System": Proceedings II - Ukrainian Conference on Science and Practice. Part 2 (Poltava, 23 April 2019). – Poltava, 2019. P. 323-326

11. Niu Lichen. Research and analysis on China's land transfer policy innovation. Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference "21st Century Management: Globalization Challenges": collection of scientific papers / edited by I.A. Markina. - Poltava: LLC "Simon", 2019. P. 139-141.

12. Niu Lichen. Comparative analysis of the transfer of agricultural land between China and the United States. Materials of the scientific and practical conference of teachers, graduate students and students of the Sumy National University (April 17-20, 2019). – Sumy, 2019. P. 365.

13. Niu Lichen, Nazarenko O.V. The concept and connotation of family farm in China. Entrepreneurship in the agricultural sphere: global challenges and effective management: Materials of the 1st International Scientific and Practical Conference (February 12-13, 2020), Zaporizhzhia: ZNU, 2020. Part 2. P. 31

14. Niu Lichen. Foreign experience and reference of family farm financial support. National and global trends in the development of accounting, taxation and

control: Materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference dedicated to the 60th anniversary of the Department of Accounting and Taxation of the Ukrainian State Academy of Sciences, May 21, 2020, Odessa State Agrarian University. 2020. P. 237-239.

15. Niu Lichen, Li Zongxi. Production efficiency and risk analysis based on family farm. The XI International Science Conference «Implementation of modern science in practice», November 29 – December 01, 2021, San Francisco, USA. P. 253-256.

16. Zetao Hu, Niu Lichen. Possible ways to improve the Service ability of village cadres. Modern management: trends, problems and prospects of development: VII International Scientific and Practical Conference of young scientists and students: theses of reports, Dnipro, April 14, 2021 [Electronic resource]. Dnipro: University named after Alfred Nobel, 2021. PP. 184-186.

6. Ступінь обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Ознайомлення з дисертацією дає право констатувати, що теоретичні положення, методологічні та концептуальні аспекти, а також практичні рекомендації щодо управління розвитком сімейних фермерських господарств в умовах трансформації економіки, є достовірними. Положення й висновки дисертаційної роботи Ню Лічена характеризуються науковою обґрутованістю, достовірністю, що забезпечене використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Крім того, достовірність отриманих результатів підтверджується аналітичним опрацюванням чинної нормативно-правової бази, статистичної інформації щодо управління розвитком сімейних фермерських господарств, публікацій міжнародних організацій, напрацювань зарубіжних та китайських вчених.

Обґрутованість наукових положень та висновків дисертації засвідчена їх оприлюдненням в наукових публікаціях. Практичне

значення пропозицій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується довідками про впровадження.

Висновки та рекомендації, запропоновані дисертантом, відповідають поставленим завданням, отриманим результатам дослідження, містять елементи наукової новизни, мають теоретичну, практичну цінність, є логічними, аргументованими та достовірними.

Структура роботи відзначається логічністю побудови та послідовністю викладення матеріалу. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані визначення понять із досліджуваної тематики, які є взаємоузгодженими й пов'язаними між собою. Відповідно, логіку побудови дисертаційної роботи, що розглядається, визначили її мета та послідовність реалізації наукових завдань. Завершений характер дисертації засвідчує ступінь реалізації мети, наукових завдань на основі використання сучасного методологічного інструментарію та математичних методів, опрацювання численних наукових джерел.

В цілому за своїм змістом, рівнем наукової новизни та отриманими результатами дисертація представляє собою завершене, самостійно виконане дослідження проблем управління розвитком сімейних фермерських господарств в умовах трансформації економіки. Таким чином, головні наукові положення, висновки, рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими та достовірними.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертація є цілісною науковою працею. Її рукопис містить повний набір структурних елементів, що відповідають встановленим вимогам: анотацію, вступ, основний зміст, що включає 3 розділи, висновки, список використаної літератури з 216 найменувань, додатки. Основний зміст роботи становить 153 сторінки основного тексту. Текст дисертації містить 31 таблицю, 56 рисунків та 8 додатків. Представлені висновки та положення обґрунтовані та достовірні.

у вступі містяться усі структурні елементи, включаючи мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну, апробацію результатів дисертації, а також індивідуальний внесок автора в наукові праці, опубліковані у співавторстві.

У першому розділі дисертації автором ідентифіковано сутність визначення поняття «сімейне фермерське господарство», теоретичним підґрунтам визначення виступили вітчизняні та закордонні літературні джерела, чинна законодавчо-нормативна база (підпункт 1.1). Розглянуто особливості управління розвитком сімейних фермерських господарств в сучасних умовах ведення бізнесу як у КНР так і в інших провідних країнах світу (підпункт 1.2). Сконцентровано увагу на багаторівневій системі управління розвитком сімейних фермерських господарств в Китаї, яка уможливить через реалізацію інформатизації як вагомої складової, визначення особливостей функціонування даного елементу сільськогосподарського виробництва у майбутньому (підпункт 1.3).

У другому розділі розглянуто організаційно-економічні принципи, здійснено аналіз інформаційної компоненти управління розвитком сімейних фермерських господарств (підпункт 2.1). На підставі дослідження фактично функціонуючих фермерських господарств, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку сімейних ферм, проведеного емпіричного аналізу розглянуто питання щодо стандартизації процедури передачі у володіння (користування) земельних ділянок відповідно до чинного законодавства, підвищення ефективності землекористування, формування стратегії використання сільськогосподарських земель, сприяння конкуренції при запровадженні ринкового механізму обігу землі (підпункт 2.2). В межах макроекономічної теорії інституційних реформ, проаналізовано механізм формування сімейних фермерських господарств (підпункт 2.3).

У підпункті 3.1 здобувачем запропоновано для навчання, підвищення кваліфікації професійних сімейних фермерів запровадження системи їх підготовки через застосування режиму навчання «подвійний учитель», що

поєднує в собі онлайн-навчання з офлайн-консультуванням, сприятиме оптимізації зворотного зв'язку, підвищенню навчального ефекту, фахової компетенції як фермерів, так і викладацького складу через поєднання теорії з практикою у навчальному процесі та виробництві. У практичній площині дослідження, визначено, що впровадження маркетингового комплексу в середовищі «Інтернет+», як окремої складової управління розвитком сімейної ферми, розширення переліку інноваційних каналів збути сільськогосподарської продукції сприятимуть вдосконаленню процесу управління, підвищенню рентабельності діяльності сімейних ферм у КНР. (підпункт 3.2). У дисертації розглянуто наявні перешкоди фінансування сімейних ферм в Китаї, запропоновано імплементацію механізму інтернет-краудфандингу в систему управління розвитком фермерських господарств, проаналізовано його переваги та недоліки (підпункт 3.3).

Висновки дисертації мають конкретний характер, відображають основні наукові результати, які одержані здобувачем особисто, а також рекомендації з їх практичного використання. Усе вищезазначене дозволяє констатувати достатність обґрунтованості та достовірності основних положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Оцінюючи вцілому дисертаційне дослідження позитивно, слід звернути увагу на дискусійний характер деяких положень, які потребують додаткових аргументацій:

1. На підставі розглянутої значної кількості літературних джерел, у теоретичній частині дисертації (п. 1.1) автором уточнено сутність визначення поняття «сімейне фермерське господарство», яке, означає основну виробничу одиницю, членів сім'ї – як основну робочу силу, сільськогосподарський дохід – як основне джерело, використовує власні або набуті землі для відповідних масштабів спеціалізованого, товарного, соціально спрямованого сільськогосподарського виробництва. Водночас, на нашу думку, слід було б додати визначення поняття «управління

розвитком сімейних фермерських господарств» для повнішого розкриття мети проведеного дослідження.

2. У підпункті 2.1 дисертації, при формуванні пропозицій, стратегії та заходів щодо вдосконалення інформаційного менеджменту сімейних фермерських господарств, матеріал доречніше було б відобразити у вигляді малюнків та таблиць. Використання візуальних інструментів, для систематичного аналізу відповідного інформаційного наповнення, сприяло б підвищенню інформативності проведеного дослідження.

3. При аналізі обігу земельних ділянок, у підпункті 2.2 дисертаційної роботи зазначено, що згідно результатів проведеного опитування, значна кількість фермерів у Китаї не мають доходів у вигляді заробітної плати, а лише покладаються на результати ведення сільськогосподарського виробництва. Автору доцільно було б акцентувати увагу на соціально-економічній підтримці фермерів пенсійного віку після передачі земельних ділянок, які перебували у їх користуванні, наступним користувачам.

4. У підпункті 3.1, здобувачем засвідчено, що професіоналізм фермерів відіграє важливу роль в управлінні розвитком сімейних ферм. Як типові представники даної професії, сімейні фермери є важливою компонентою управління людськими ресурсами. Однак понад 50 відсотків працюючих фермерів Китаю старше 50 років, а молодь не досить активно приймає участь у сільськогосподарському виробництві. Відповідно, автору, на підставі реалістичної ситуації, що склалась, доцільно було б дослідити шляхи покращення кадрового потенціалу досліджуваного сегменту сільськогосподарського виробництва.

5. На основі дослідження поточної ситуації, у підпункті 3.3 дисертантом, за допомогою окремо сформованої платформи, запропоновано до запровадження механізм інтернет-краудфандингу для фермерських господарств. У майбутніх дослідженнях автору необхідно

посилити практичну складову імплементації механізму інтернет-краудфандингу у діяльність сімейних фермерських господарств.

Разом з цим, висловлені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Ню Лічена (Niu Lichen).

9. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Ню Лічена (Niu Lichen) на тему «Управління розвитком сімейних фермерських господарств в умовах трансформації економіки» (англ. «Management of the development of family farms in the context of economic transformation»), яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 - управління та адміністрування за спеціальністю 073 - «Менеджмент» за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, основними результатами обґрунтованості, основними положеннями і результатами опублікованими у фахових виданнях, новизна постановки та практичним значення відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Херсонського державного аграрно-економічного
університету

Скрипник С. СКРИПНИК

Підпис завідувача кафедри обліку і оподаткування С. Скрипник засвідчує
начальник відділу кадрів

Ю. ЯВОРСЬКА

